

Русија и Балкан у савременом свијету је зборник радова са истоименог међународног научног скупа одржаног 9. и 10. децембра 2011. године у Банском двору у Бањалуци у организацији удружења «Српско-Руски мост»

Корице:

-предња страна: споменик Светом Владимиру у Кијеву

-задња страна: Храм Христа Спаситеља у Бањалуци

РУСИЈА И БАЛКАН У САВРЕМЕНОМ СВИЈЕТУ

ЗБОРНИК РАДОВА

БАЊА ЛУКА, 2012. године

АКТУЕЛНИ ЈЕЗИЧКИ ОДНОСИ У РУСИЈИ И НА БАЛКАНУ

Језичка ситуација у Русији и на Балкану образује сложен интеракцијски систем који ћемо назвати руско-балканским корелационалом. Он је заснован на генетској блискости и степену међусобне удаљености језика. С једне стране имамо осам словенских језика (1. руски, 2. српски, хрватски, бошњачки, црногорски, 3. словеначки, македонски и бугарски), а с друге (а) четири несловенска на југу (албански, грчки, румунски и турски) и (б) више од стотине на истоку (турански, кавкаски, сибирски, монголски и други језици). Они развијају пет подсистема – интракорелационал, интеркорелационал, супракорелационал, суперкорелационал и екстракорелационал. Интракорелационал обухвата наведене језике одвојено од других и подразумејева, прије свега, варијантску поларизацију, дијалекатску разуђеност, различитост изговора, графичких система, језичке политике и сл. Интеркорелационал чине односи генетски веома блиских језика са истом дијалекатном основицом. У ову групу спадају штокавски језици (српски, хрватски, бошњачки, црногорски). Супракорелационал граде генетско-типолошки исти језици који припадају датој територијалној групи (нпр. јужнословенској), али имају различиту дијалекатску основу. Један такав систем чине четири штокавска језика (српски, хрватски, бошњачки, црногорски) и три нештокавска (словеначки, македонски и бугарски). Суперкорелационал садржи односе између генетско-типолошких истих језика који припадају различитим територијалним групама: (а) источнословенској и јужнословенској, (б) јужнословенској и источнословенској, (ц) западнословенској и источнословенској. Тачније он се састоји од (а) руско-штокавског суперкорелационала (руски + српски, хрватски, бошњачки и црногорски) и руско-нештокавског корелационала (руски + словеначки, ма-

* Проф. др Бранко Тошовић, доктор филолошких наука, професор Института за славистику Универзитета Karl Franz у Грацу, Аустрија

кедонски, бугарски), (б) украјинско-штокавског суперкорелацио-
нала (украјински + српски, хрватски, бошњачки и црно-
горски) и украјинско-нештокавског корелационала (руски +
словеначки, македонски, бугарски), (ц) бјелоруско-штокавског
суперкорелационала (руски + српски, хрватски, бошњачки и
црногорски) и бјелоруско-нештокавског корелационала (руски
+ словеначки, македонски, бугарски). Предмет наше анализе
је суперкорелационал који образује руски (источнословенски
језик) и српски, хрватски, бошњачки, црногорски, словена-
чки, македонски и бугарски (јужнословенски језици). На овоме
плану имамо асиметрију будући да штокавском интеркорела-
ционалу не одговара источнословенски интеркорелационал
јер руски, украјински и бјелоруски немају исту дијалекатску
основу (као српски, хрватски, бошњачки и црногорски) те
стога међусобно не чине интеркорелационал, већ супракореле-
ационал. На јужнословенском и источнословенском терену
постоји само један интеркорелационал – штокавски. Други
јужнословенски језици (словеначки, македонски и бугарски)
и сви источнословенски (руски, украјински, бјелоруски)
међусобно образују супракорелационал: (а) словеначко-ма-
кедонски, словеначко-бугарски, македонско-бугарски, (б)
руско-украјински, руско-бјелоруски, украјинско-бјелоруски.
То значи да разматрање интеракције јужнословенских и ис-
точнословенских језика можемо вршити само асиметрично
– поређењем источнословенског супракорелационог троугла
(руски – украјински – бјелоруски) са штокавским интеркореле-
ационим квадратом (српски – хрватски – бошњачки – црно-
горски). Екстракорелационал укључује генетски различите
језике: (А) словенске језике у Русији, Украјини, Бјелорусији
(руски, украјински, бјелоруски) и несловенске језике на Балка-
ну (албански, грчки, румунски и турски), (Б) словенске језике
на Балкану (српски, хрватски, бошњачки, црногорски, словен-
ачки, македонски и бугарски) и несловенске језике у Русији,
Украјини, Бјелорусији (више од стотину).

0. Овако насловљена тема је лоцирана у пет наведе-
них корелационих подсистема и дотиче њихове основне
закономјерности, карактеристике и специфичности. При томе
постоје двије глобалне цјелине: једну чине источнословенско-
јужнословенске особености, другу источнословенско-
јужнонесловенске (албанске, грчке, румунске, турске) и
јужнословенске-источнонесловенске (естонски, литвански,

татарски, чеченски и др.). У даљем излагању биће размотрен
само први комплекс. У центру анализе наћи ће се источно-
јужнословенски суперкорелационал са својим подсистемама:
интеркорелационалом (штокавским) и супракорелациона-
лима (јужнословенским нештокавским и руско-украјинско-
бјелоруским).

1. У источнословенско-јужнословенском суперкорелацио-
налу налазимо једну изразиту неподударност: између руског,
украјинског и бјелоруског језика не постоји екстралингви-
стичка статусна напетост типична за јужнословенско подручје.
Наиме, руски, украјински и бјелоруски као посебне језике нико
не доводи у питање, нити проблематизира њихову позицију у
међусобним односима. На јужнословенском терену ситуација
је сасвим другачија. Овдје постоје два изразита проблема који
изазивају велики спор: (а) да ли су штокавски језици (српски,
хрватски, бошњачки, црногорски) један језик, посебни језици,
варијанте полицентричног језика (српскохрватског) или нешто
четврто, пето..., (б) да ли су македонски и бугарски један или
два посебна језика. На источнословенском терену налазимо
само благу форму овога проблема која се испољава у захтјеву
да Русини у Украјини добију статус посебне нације и посебног
језика.

Распадом заједничке државе Југославије неки језици
постали су језицима националних мањина (нпр. српски
у Хрватској, хрватски у Србији, бошњачки у Хрватској и
Србији). Усложњавању ситуације на Балкану допринио је спор
о оправданости и неоправданости званичног проглашавања и
кодификације неких језика (од средине прошлог стољећа маке-
донског, а од деведесетих година XX вијека хрватског, бошњачког
и црногорског). Распадом Совјетског Савеза руски је дошао у
позицију да постане језиком националне мањине у неким но-
вонасталим државама. Одређени, па и значајнији, дио руског
становништва нашао се изван граница Руске Федерације, да би
проширењем Европске Заједнице ушао у њен састав (Летонија,
Литванија, Естонија). Руски језик је изгубио улогу језика
међународног споразумијевања па је, рецимо, у Украјини
рускојезично и украјинско становништво увучено у конфлик-
тну ситуацију, у којој су јачале тенденције потискивања руског
језика готово из свих области комуницирања. Статус језика
узајамног споразумијевања на нивоу једне државе изгубио је
и српскохрватски језик, а на „рушевинама“ његове заједничке

норме започета је стандардизација, рестандардизација и неостандардизација четирију језика (српског, хрватског, бошњачког и црногорског). Језичка политика СССР-а се држала Лењиновог става да у вишенационалној заједници не треба да постоји општедржавни језик. Таква позиција напуштена је у готово свим новонасталим државама на подручју СССР-а, а такође и бивше Југославије.

2. У посљедње двије деценије два источнословенска језика (бјелоруски и украјински) и четири јужнословенска (српски, хрватски, словеначки и македонски) прешли су из категорије језика савезних република у категорију језика нових држава (Бјелорусије и Украјине; Србије, Хрватске, Словеније и Македоније). Два преостала штокавска језика – бошњачки и црногорски дијеле ту позицију са другим језиком – у Босни и Херцеговини бошњачки са српским и хрватским (јер БиХ нема један службени језик, већ три – српски, хрватски, бошњачки), а у Црној Гори црногорски са српским (фактички паралелно функционишу, иако актуелна власт настоји да државни језик буде само црногорски).

3. Варијанта као социолингвистички појам ствара асиметрију у руско-штокавском суперкорелационалу, јер је варијантска разумљивост руског језика сасвим другачија од оне у БКС-корелационалу. У случају руског језика ради се углавном о благим формама територијалних варијаната (нпр. московског и санктпетербуршког, прије свега на фонетском плану), док у БКС-корелационалу имамо много сложенију ситуацију. Дуго низ деценија постоји неслагање, како на домаћем терену тако и у иностранству, о томе да ли пријашње варијанте српскохрватског/хрватскохрватског језика (источну или српску и западну или хрватску, уз истицање у Босни и Херцеговини и Црној Гори нечега што је било између, што је представљало модификацију, мијешање, прожимање, укрштање, неутрализацију источног и западног у облику стандарднојезичког израза у Босни и Херцеговини и Црној Гори) и даље сматрати варијантама или прихватити да су у дисолуцијским процесима крајем XX вијека оне прерасле у посебне, одвојене језике. Српска позиција је двојна – једни (либералнији и толерантнији) прихватају као реалну чињеницу званично проглашење, стандардизацију и кодификацију хрватског, бошњачког па и црногорског у форми нормативних прописа, граматика и рјечника, док други (радикалнији) тврде

да су хрватски, српски и црногорски само варијанте једног језика – српског. Али се и једни и други слажу у главном: да се генетски (по поријеклу) и типолошки (по структури) ради о истом језику. Званична хрватска и бошњачка језичка политика, као и она која се у Црној Гори залаже за самостални црногорски језик, сматрају да се више не ради о варијантама (готово не српским), већ о посебним језицима. Али и у њима, као и на српској страни, постоји либералнија (толерантнија) и радикалнија (екстремнија) струја. Првој припадају они који мисле да су у питању посебни језици али да је у сва четири случаја (језик Хрвата, Бошњака, Црногораца и Срба) генетски и типолошки један језик. Друга негира постојање генетске и/ли типолошке идентичности или је по сваку цијену настоји минимизирати, игнорисати, занемарити, заобићи/заобилазити и неутрализовати (вјештачким) стварањем (вјештачких) разлика. Битна неподударност у актуелном тумачењу варијаната састоји се у томе што један дио Срба варијанту тумачи као регионално-конфесионалну категорију, и то унутар једног заједничког језика Срба-православаца, Срба-католика и Срба-муслимана, издваја, рецимо, загребачки, цетињски и сарајевски регионално-конфесионални варијетет српског књижевног језика, а други дио као територијалну категорију у облику регионалних варијаната српског језика, али без укључивања хрватске и бошњачке компоненте (босанскохерцеговачка, црногорска, војвођанска варијанта и сл.). Хрватска, бошњачка и црногорска страна тумачи варијанту искључиво унутар свога језика, без узимања у обзир било каквог заједничког језика. У сваком случају, у БКС-интеркорелационалу још увијек је заоштрено питање карактера језика – да ли су то (а) интеркорелационе категорије и посебни али блиски језици, (б) интракорелационе категорије и језици са само различитим политичким називима, варијанте полицентричних језика, дијалекти једног националног језика и сл.

4. Што се тиче односа политика – језик, главно је питање колико је политика државе и посебно језичка политика утицала и утиче на језичка кретања на словенском истоку и југу. У руско-штокавском суперкорелационалу поларну позицију у односу на све друге (источнословенске и јужнословенске) заузима хрватска језичка политика. Она се одликује изразитим пуризмом, који у неким појавним облицима добија димензије ратоборног, нетолерантног екстремизма. И не само на

јужнословенском и источнословенском него уопште на свесловенском простору не налазимо такву агресивну форму језичке политике усмјерене против оног што долази из интеркорелационала (тзв. србизама) и из екстракорелационала (интернационализама, раније германизама, мађаризама и италијанизама, а сада англицизама и американизама). С друге стране, присутна је хрватска интракорелациона конвергенција, јер је однос према кајкавизмима и чакавизмима мање одбојан него према интеркорелационим и суперкорелационим прожимањима. На подручју руског језика немамо ни приближно оно што налазимо у БКС-интеркорелационалу: дубоки и агресивни национализам и шовинизам, а поготово њима изазване и/ли на њима засноване ратне тензије. Руско-украјински и руско-бјелоруски супракорелационал није генерисао онако снажни и опасни сукоб као БКС-интеркорелационал.² Постојала је и постоји изразита напетост у руско-украјинским друштвеним, политичким и језичким односима у Украјини (много мање у Русији и Бјелорусији), али (најмање) у посљедњих сто година није било таквог страшног конфликта на супракорелационом нивоу каквог налазимо на подручју БКС-интеркорелационала³.

По либералном приступу српска стандардолошка позиција је блиска руској а по интеркорелационој дивергенцији је далека од руске. Бошњачка норма се разликује од руске интеркорелационом тенденциозношћу – оријентацијом на бошњачко-хрватску конвергенцију, бошњачко-српску дивергенцију (посебно на ортографском и лексичком плану), оријентализацију и исламизацију. Црногорска позиција усмјерена на издвајање посебног језика има слабе додирне тачке са руском ситуацијом због игнорисања рационалности, занемаривања функционалне сврсисходности и инацијске компоненте у односу на српску позицију.

5. У датом суперкорелационалу налазимо још једну битну неподударност – на источнословенском терену не постоји отворено глотонимско питање, јер нико не проблематизира име било ког језика – руског, украјинског или бјелоруског, док на јужнословенском око етнонима Бошњака, Црногораца и Маке-

² Било је ратних сукоба, али не и на језичком плану, поготово међусловенском (сами словенско-несловенски конфликти нису прерастали у лингвистички, уп. руско-чеченски рат деведесетих година XX вијека).

³ БКС означава насљеднике бившег српскохрватског језика (српски, хрватски, бошњачки, црногорски).

донаца водио се и још увијек води спор. Он је посебно заоштрен око језика Бошњака, који су се определијелили за асиметричан приступ: у именовању нације изабрали су назив Бошњак а као име језика узели су територијалну одредницу босански умјесто националне бошњачки, чиме су изазвали не без основа озбиљну сумњу друга два народа који вијековима живе у Босни и вијековима се служе својим српским и својих хрватским језиком, да се ради о скривеној и опасној намјери да се језиком једне нације (бошњачке) и глотонимом босански покрије читаво подручје Босне и Херцеговине и истисну, неутрализирају језици друга два народа (Срба и Хрвата). Пошто назив босански језик у своме коријену има територијалну маркацију (Босну), он се лингвистички не може третирати као прави етнотоним (то може бити само бошњачки), али се може, без обзира на његову проблематичност, сматрати глотонимом.

6. Осјетна разлика запажа се и на ортографском плану. Руска правописна ситуација је веома стабилна и мијења се врло ријетко, опрезно и суздржано. Посљедња реформа извршена је још 1956, иако је од тада било више покушаја (посебно 1964 и 2000) да се изврше нормативне промјене. Стога се на прсте једне руке могу набројати правописни приручници настали у посљедњих осамдесет година (Правила 1956,⁴ Розентаљ 1970, 1984⁵), док је ситуација у БКС-интеркорелационалу врло хаотична јер генерише читаву серију нормативних издања, од којих знатан дио настаје из коњунктурних, политичких, комерцијалних и егоистичких потреба, а не из неопходности носилаца датог језика. Распадом заједничке српскохрватске норме (утврђене Правописом 1960^{хир} и Правописом 1960^{лат}) свака национална средина почела је да разрађује свој ортографски стандард. Апетит за правописним приручницима је све више растао и довео до тога да су се појавила више издања за хрватски језик (Бабић/Финка/Могуш 2000, Анић/Силић 2001, Јојић 2003, Бабић/Хам/Могуш 2005, Бадурин/Марковић/Мићановић 2007), као и за српски језик (Пешикан/Јерковић/Пижурица 1995, Дешић 2002, Симић 1998, Симић 2003, Правопис српскога језика 2011), док бошњачки засада има „само“

⁴ Овај правопис званично је прихватила Академија наука СССР-а, Министарство за високо образовање СССР-а и Министарство за просвјету РСФСР-а.

⁵ Од Д. Е. Розентаља је затражено да на основу Правила из 1956. године припреми детаљнији приручник што је он и урадио (Розентаљ 1970, 1984).

два (Халиловић 1996, Халиловић 1999), а црногорски један (Правопис црногорског језика 2010). Али на томе се неће стати. Већ за ову годину најављена су нова издања. Ортографски хаос добија и апсурдне димензије тиме што не уноси ред у правописни стандард, што га функционално не стабилизује и што се често ради о козметичком преправљању, дјелимичном или потпуном наслањању на претходна или постојећа издања, што представља обично копирање и клонирање. Није нам познато да било гдје у свијету постоји таква ситуација и такав неред. То је резултат и погрешног и деструктивног увјерења, посебно неупућених, да је правопис врхунска лингвистика. Садашња ситуација долази као наставак претходне у којој се српскохрватска лингвистика буквално исцрпљивала правописном проблематиком, губила драгоцјену снагу, вријеме и новац те се концентрисала на оно што је у развијеним лингвистичким срединама било потпуно периферно. Тај закључак се недвосмислено извлачи и у поређењу источнословенског супракорелационала и БКС-интеркорелационала.

7. У источнословенском супракорелационалу стабилна је и графичка ситуација, јер Руси, Украјинци и Бјелоруси одавно користе ћирилицу и нема озбиљнијих наговјештаја да ће њихови језици у ближој или даљој будућности прећи на латиницу или паралелну употребу двају писама. На јужнословенском простору ситуација је много сложенија: једни употребљавају (бар данас) само латиницу (Словенци, Хрвати), други латиницу и ћирилицу (Срби, Црногорци и дјелимично Бошњаци⁶), а трећи само ћирилицу (Бугари и Македонци). Међутим, и код искључиво ћириличних народа (Бугара) било је у последње вријеме покушаја да се пређе на латиницу. На подручју српског језика траје оштар сукоб између оних који би жељели да латиницу потпуно истисну из употребе и оних либералнијих, толерантнијих, оријентисаних на даљу коегзистенцију ћирилице и латинице, уз давање предности ћирилици као основном српском писму. Најхаотичнија ситуација је у Црној Гори настала увођењем трију у латиницу (š, ž, z) и трију графема у ћирилицу (с, з, с) за ознаку „специфичних“ црногорских гласова с', з', џ, не руководећи се комуникативним циљевима (да се побољша општење), већ да се бар у нечему направи каква-таква видљива разлика у односу на језик другог блиског народа (српског).

⁶ Више декларативно, као рецимо у облику правописних формулација (Халиловић 1996).

8. На граматичком плану за руски језик постоје давно утврђене, временом провјерене и врло стабилне норме (оне су најдеталјније и најсистематскије обрађене и представљене у ГАН 1960а, 1960б). У БКС-интеркорелационалу за сваки језик разрађују се посебне граматичке норме, али су оне мање стваралачке, а више формалне и углавном се свode на преписивање у оквиру БКС-интеркорелационала. Граматички стандард налазимо, прије свега, у следећим издањима: српски језик – Клајн 2005, Кликовац 2002, Остојић 1999, Симић 2002а, Симић 2002б, Симић/Јовановић 2007, Станојчић 2010, Станојчић/Поповић 2002, хрватски језик – Бабић/Брозовић/Могуш/Павешин/Шкарић/Тежак 1991, Хам 2002, Хрватска граматика 1995, Рагуж 1997, Силић/Прањковић 2005, Тежак/Бабић 1994, бошњачки језик – Чедић 2004, Јахић/Халиловић/Палић 2000, Вајзовић/Зврко 1994. За новопроглашени (2007) црногорски језик нема праве граматике: постоје само два покушаја – један од стране аутора који није био ни граматичар, ни (системски) лингвиста по образовања па се стога више ради о експериментисању (Никчевић 2001), а други у форми буквалног превођења, тачније формалне модификације, клонирања хрватске граматике Силић/Прањковић 2005 (Чиргић/Прањковић/Силић 2010), што је поразно за идеју о самосталном црногорском језику.

9. И на лексичком плану руски језик има стабилну и функционалну норму, изражену прије свега у 20-томном рјечнику савременог руског језика (Словарь в 20-ти томах 1991²). У БКС-интеркорелационалу за сваки језик израђују се своје, одвојене и међусобно несинхронизоване лексичке норме. Њих највише одражавају следећа издања: српски језик – Московљевић 2000, Речник МС – МХ 1969, Речник САНУ 1959, Речник МС 2007, хрватски језик – Хрватски енцикл. рјечник 2002, Анић 2000, Шоње 2000, бошњачки језик – Халиловић/Палић/Шеховић 2010, Исаковић 1993, Јахић 1999, Јахић 2010, Рјечник босанског језика 2007. Црногорски језик за сада нема ниједан рјечник. И овдје се примјењује „ресавска школа“, посебно за новопроглашене језике без лексикографске традиције. Изразита разлика између два подручја састоји се у томе што руски језик нема разликовних рјечника које у изобиљу налазимо на хрватској страни. Руска лингвистика има, међутим, низ лексиколошких издања посвећених међујезичкој хомонимији, најчешће у форми тзв. рјечника лажних пријатеља (нпр. Акуленко и др. 1969).

10. Језички стандард руског језика карактерише коњуиктурна норма (и – и), док у штокавском интеркорелационалу постоје двије позиције. Једна је српска и бошњачка, које су усмјерене на максимално коришћење синонимског потенцијала језика, а друга хрватска (бар званична), која није наклонена дублетима, триплетима... и која би жељела да пропише само једно рјешење – оно које се њој свиђа и које врло често као основу има интеркорелационо одбијање (у односу на српски језик). Стога је таква норма дисјунктивно оријентисана (или – или).

11. Постоји осјетна неподударност у руско-штокавском суперкорелационалу и на плану говорне културе. Политика и пракса његовања руског језика не прате никакве осјетне и значајније осцилације, избјегава се непотребно експериментисање, постоје снажне теоретске основе преточене у функционална и дјелотворна рјешења. Говорна култура на штокавском подручју има, нажалост, супротна обиљежја. Хаотично стање на плану стандардизације, занемаривање културе говора (посебно у ратно и поратно доба), бирање и наметање рјешења без претходне провере њихове ваљаности, сврсисходности и оправданости нанијели су велику штету овој значајној области примијењене лингвистике. Највећу разлику на овом подручју ствара поплава језичких савјетника, посебно за хрватски језик. Навешћемо нека издања из говорне културе: српски језик – Ђупић/Фекете/Терзић 2002, Фекете 2002, 2005, 2008, Клајн 1980, 1998а, 1998б, Клајн 2002, Московљевић 2000, Пецо 1969, Предић 1951, Станић/Морачић 1981, Стијовић 2009, Шипка 1975, 1976, 1981, 1998, 1999, Телебак 2001, хрватски језик – Брабец 1984, Церовац 1985, Дулчић 1997, Худачек/Михаљевић/Вукојевић 1999, Лончарић/Бичанић 2000, Мамић 1997, Мандић 1998, Маретић 1924, Матковић 2005, 2006, Павеша 1971, Протуђер 2004, Видовић 1983, Зоричић 1998, бошњачки језик – Халиловић 1996.

12. На дијалекатском плану стање на подручју руског језика је стабилно и промјене које се дешавају долазе у временски дугом континуитету без радикалних и оштрих заокрета (као и другдје, дијалекте све више потискује стандардни језик, интензивно је кретање у правцу село → град). На подручју штокавских дијалеката ситуација је промијењена етничким чишћењима током посљедњих ратова и таласима избјеглица, које су посебно заплуснуле Босну и Херцеговину и Србију.

Присилно и добровољно пресељавање знатног дијела становништва довело је до тога да је тај дио популације донио у нову средину свој дијалект, свој изговор и свој начин употребе језичке норме. Тиме су неки дијалекти појачани, а други ослабљени. Премјештање хрватског становништва остало је у оквирима ијекавског подручја, док је српски избјеглички талас ишао са ијекавског ка ијекавском (измјештање Срба из Хрватске у Босну и Херцеговину) и екавском (измјештање Срба из Хрватске и Босне и Херцеговине у Србију). Тиме је ијекавица ојачана на екавском подручју, чиме је ојачан и четвороакценатски систем, посебно разликовање поста акценатских дужина. Ратом изнуђена миграциона кретања на подручју бошњачког језика су углавном била у оквиру ијекавског подручја уз статистички занемарљиво премјештање муслиманских екаваца из Санцака у Босну.

13. И на словенском истоку и на словенском југу дошло је до преименовања, прије свега насељених мјеста и њихових дијелова. На подручју руског језика топонимијска реноминација је углавном била заснована на идеолошкој основи – стари комунистички називи улица, тргова, градова замјењивани су новим или су им давана често већ заборављена имена. Уп. Екатеринбург (1723) → Свердловск (1924) → Екатеринбург (1991), Мариупол → Жданов (1948) → Мариупол (1989), Нижний Новгород (1221) → Горький (1932) → Нижний Новгород (1991), Оренбург (1743) → Чкалов (1938) → Оренбург (1957), Орлов (1459) → Халтурин (1923) → Орлов (1992), Павловск (1777) → Слуцк (1918) → Павловск (1944), Пермь (1723) → Молотов (1940) → Пермь (1957), Самара (1586) → Куйбышев (1935) → Самара (1990), Санкт-Петербург (1703) → Петроград (1914) → Ленинград (1924) → Санкт-Петербург (1991), Ставрополь (1777) → Ворошиловск (1935) → Ставрополь (1943), Тверь → Калинин (1931) → Тверь (1990), Царицын (1589) → Сталинград (1925) → Волгоград (1961). „Претерпели переименования половина городов-миллионеров, 40% крупнейших, 20% крупных и больших и только 8–9% малых и средних городов. Среди главных городов субъектов РФ изменили название 30, или 34% общего числа, городов этой категории. В целом, если считать и города, изменившие свои названия при образовании, почти 400 городов на территории РФ меняли свои названия. Это составляет примерно 35% всех городов страны“ (Lappo-www).

На штокавском терену реноминација је имала интеркорелациони карактер (када су топомини из социјалистичког периода замјењивани новим) и интеркорелациони карактер (када је реноминација вршена на националној основи па су имена типична за другу нацију замјењивана називима своје нације). Сваки етнос (Срби, Хрвати, Бошњаци, Црногорци) дао је свој „допринос“: Срби су преименовали низ мјеста, рецимо Фочу у Србиње, Хрвати су по Хрватској и Босни и Херцеговини давали насељеним мјестима изразито национална па и усташка обиљежја, посебно бирајући имена људи који су били активни у Независној Држави Хрватској (нпр. Улица М. Будака), а Бошњаци су фактички етнолигвистички очистили Сарајево. Тако је преко стотину сарајевских улица дерсрбизирано, рецимо улица Алексе Бојовића → Томе Масарика, Алексе Шантића → Буница, Царина, Београдска → Емерика Блума, Благоја Паровића → Паромлинска, Богдана Зимоњића → Хамзе Орловића, Борише Ковачевића → Мехмед Спахе, Боривоја Јевтића → Павла Лукача, Боже Пејановића → Цвида Хаверића, Браће Савић → Ђамила Сијарића, Браће Вујичић → Малта, Бранимира Ћосића → Врбања, Бранислава Нушића → Тахмишчина, Бранка Бајића → Калесијска, Бранка Милутиновића → Сребреничка, Бранка Радичевића → Хисета, Данила Ђокића → Бранислава Ђурђева, Данила Илића → Опркањ, Данила Поњарца → Петра Тијеша, Димитрија Туцовића → Авдаге Шахинагића, Драгице Правице → Бакаревића, Драгојла Дудића → Алберта Фортиса, Ђуре Даничића → Косте Хермана, Ђуре Јакшића → Адија Мулебеговића, Глише Јанковић → Насихе Капићић Хоћић, Грује Новаковића → Бајрама Занунија, Хајдук Вељкова → Мусе Ђазима Ћатића, Исе Јовановића → Хусрефа Реџића, Јована Цвијића → Неди-ма Филиповића, Јована Поповића → Мухамеда Рицановића, Јове Јанковића → Сафета Исовића, Југбогданова → Ризаха Штећића, Константина Јефтића → Поток, Косовска → Браће Морић, Косте Абрашевића → Ениза Цоцалића, Мидхата Бегића, Марије Бурсаћ → Аџемовића, Миће Соколовића → Терезија, Мике Лазића → Широкац, Миладина Радојевића → Сепетаревац, Милана Чурковића → Шејх Јује, Милана Шарца → Кенана Демировића, Миле Вујовића → Доле, Милорада Пејдана → Хаџи Мустафе Пењаве, Милоша Обилића → Саф-вет бега Башагића, Милутина Драшковића → Топал Осман Паше, Мирка Јовановића → Хаџишабановића, Мирка Лазића

→ Широкац, Мишка Јовановића → Шахира Сикирића, Митра Трифуновића Уче → Антуна Хангија, Младена Стојановића → Љубушка, Мехмед бега Капетановића, Моравска → Теочачка, Недељка Чабриновића → На вароши, Неђе Стојановића → Јабука, Немањина → Чекалуша, Николе Демоње → Нурије Поздерца, Николе Тесле → Петракијина, Обала војводе Степе → Обала Кулина бана, Олге Ивковић → Бехаудина Селмановића, Параћинска → Мали Сокак → Бистригијин сокак, Парк Цара Душана → Атмејдан, Петра Докића → Милана Прелога, Петра Кочића → Телали, Петра Међаве → Фра Матије Дивковића, Прерадовића → Мехмеда Кантарџића, Принципов мост → Латинска Ћуприја, Пубе Новаковића → Благајска, Раде Личине → Рејхана Демирџића, Радојке Лакић → Каптол, Радомира Мирковића → Каукчијина, Ранка Шипке чикма → Реиса Фехима Спахе чикма, Равијојле Раве Јанковић → Бехџета Мутевелића, Саве Ковачевића → Реиса Џемалудина Чаушевића, Симе Миљуша → Османа Ђикића, Скерлићева → Јосипа Ванцаша, Славише Вајнера Чиче → Аугуста Брауна, Славка Родића → Атифа Кавалића, Слободана Принципа Сеље → Куловића, Слободана Вуковића → Владимира Прелога, Спасеније Цане Бабовић → Хакије Турајлића, Спасоја Мичића → Доња Бречка, Спасоје Благовчанина → Сакиба Зере, Старине Новака → Петра Синана Шаина, Гази Хасан паше, Стевана Христића → Мехе Смаилагића, Стевана Мокрањца → Лудвига Кубе, Стевана Синђелића-чикма → Магуда, Магуда чикма, Стојанке мајке кнешпољке → Скендера Куленовића, Светозара Косорића → Заима Имамовића, Светозара Марковића → Чемерлина, Јосипа Штадлера, Трг Ђуре Пуцара → Трг Републике, Трг Раде Кончара → Трг независности, Трифка Грабежа → Патке, Ужичког радничког батаљона → Фадила Јахића Шпанца, Ваљевска → Жепа, Васе Мискина Црног → Ферхадија, Васе Пелагића → Владислава Скарића, Вељка Чубриловића → Ђоке Мазалића, Вељка Лукића Куријака → Херцег Стјепана, Веселина Маслеше → Салиха Хаџихусејиновића, Владимира Гаџиновића → Велики Алифаковац, Воје Докића → Талиревића, Војводе Ратомира Путника → Змаја од Босне, Вука Карачића → Пехливануша, Здравка Челара → Гази Мехмед паше Фидахића, Златиборска → Хамида Хаџибегића, Змаја Јове Јовановића → Гимназијска.⁷ Жарка Згоњанина → Салке Незечића, Жерајића

⁷ Нешто слично радили су такође, мање или више, Срби и Хрвати на својим градским подручјима.

мост → Царева ћуприја, Жижице Јовановића Шпанца → Вахиде Маглалић... Само у ријетком случајевима сарајевске улице преименовањем добиле су српска антропонимска обиљежја: Карловачка → Велика дрвета → Срђана Алексића, Његошева → Алексе Шантића, Боре Драшковића → Бранислава Нушића, Жупанска → Мице Тодоровић.

14. Извршена анализа упућује на неколико закључака. Језичка ситуација у Русији и на Балкану образује сложен интеракцијски систем, који се састоји од пет подсистема – интракорелационала, интеркорелационала, супракорелационала, суперкорелационала и екстракорелационала. Разматрање интеракције јужнословенских и источнословенских језика може се вршити само асиметрично – поређењем источнословенског супракорелационог троугла (руски – украјински – бјелоруски) са штокавским интеркорелационим квадратом (српски – хрватски – бошњачки – црногорски). У источнословенско-јужнословенском суперкорелационалу постоји изразита неподударност: између руског, украјинског и бјелоруског језика не постоји екстралингвистична статусна напетост типична за јужнословенско подручје. Усложњавању ситуације на Балкану доприноси спор о оправданости и неоправданости званичног проглашавања и кодификације појединих језика. Распадом Совјетског Савеза руски је дошао у позицију да постане језиком националне мањине у неким новонасталим државама. У посљедње двије деценије два источнословенска језика (бјелоруски и украјински) и четири јужнословенска (српски, хрватски, словеначки и македонски) прешли су из категорије језика савезних република у категорију језика нових држава (Бјелорусије и Украјине; Србије, Хрватске, Словеније и Македоније). Варијанта као социolingвистички појам ствара асиметрију у руско-штокавском суперкорелационалу, јер је варијантска разуђеност руског језика сасвим другачија од оне у БКС-корелационалу. Постоји неслагање о томе да ли пријашње варијанте српскохрватског/хрватскохрватског језика и даље сматрати варијантама или прихватити да су у дисолуцијским процесима крајем XX вијека оне прерасле у посебне, одвојене језике. У руско-штокавском суперкорелационалу поларну позицију у односу на све друге (источнословенске и јужнословенске) заузима хрватска језичка политика. Она се одликује изразитим пуризмом, који у неким појавним облицима добија димензије ратоборног, нетолерант-

ног екстремизма. На источнословенском терену не постоји отворено плотонимско питање јер нико не проблематизира име било ког језика – руског, украјинског или бјелоруског, док се на јужнословенском око етнонима Бошњака, Црногораца и Македонаца водио и још увијек води спор. Осјетна разлика запажа се и на ортографском плану: руска правописна ситуација је веома стабилна и мијења се врло ријетко, опрезно и суздржано, док је у БКС-интеркорелационалу врло хаотична. У источнословенском супракорелационалу стабилна је и графичка ситуација, јер Руси, Украјинци и Бјелоруси одавно користе ћирилицу и нема озбиљнијих наговјештаја да ће њихови језици у ближој или даљој будућности прећи на латиницу или паралелну употребу двају писама. На јужнословенском простору једни употребљавају (бар данас) само латиницу (Словенци, Хрвати), други латиницу и ћирилицу (Срби, Црногорци и дјелимично Бошњаци), а трећи само ћирилицу (Бугари и Македонци). На граматичком плану за руски језик постоје давно утврђене, временом провјерене и врло стабилне норме. У БКС-интеркорелационалу за сваки језик разрађују се посебне граматичке норме, али су мање стваралачке, а више формалне природе и углавном се свде на преписивање у оквиру БКС-интеркорелационала. И на лексичком плану руски језик има стабилну и функционалну норму, док се у БКС-интеркорелационалу за сваки језик израђују своје, одвојене и међусобно несинхронизоване лексичке норме. Језички стандард руског језика карактерише коњунктурна норма (и – и), док у штокавском интеркорелационалу постоје двије позиције. Једна је српска и бошњачка, које су усмјерене на максимално коришћење синонимског потенцијала језика, а друга хрватска, која није наклонена дублетима, триплетима... и која би жељела да пропише само једно рјешење. Политику и праксу његовања руског језика не прате осјетне и значајније осцилације, избегава се непотребно експериментисање, постоје снажне теоретске основе преточене у функционална и дјелотворна рјешења. Говорна култура на штокавском подручју има супротна обиљежја. На дијалекатском плану стање на подручју руског језика је стабилно и промјене које се дешавају долазе у временски дугом континуитету без радикалних и оштрих заокрета. На подручју штокавских дијалеката ситуација је промијењена етничким чишћењима током посљедњих ратова и таласима избјеглица које су посебно заплъуснуле Босну и Хер-

цеговину и Србију. И на словенском истоку и на словенском југу дошло је до преименовања, прије свега насељених мјеста и њихових дијелова. На подручју руског језика топонимијска реноминација је углавном била заснована на идеолошкој основи – стари комунистички називи улица, тргова, градова замјењивани су новим или су им давана често већ заборављена имена. На штокавском терену реноминација је имала интеркорелациони карактер (када су топомини из социјалистичког периода замјењивани новим) и интеркорелациони карактер (када је реноминација вршена на националној основи па су имена типична за другу нацију замјењивани називима своје нације).

Литература

Anić 2000: Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskoga jezika. – Zagreb: Novi Liber. – 1439 s.

Anić/Silić 2001: Anić, Vladimir; Silić, Josip. Pravopis hrvatskoga jezika. – Zagreb: Liber. – 970 s.

Babić/Brozović/Moguš/Pavešić/Škarić/Težak 1991: Babić, Stjepan; Brozović, Dalibor; Moguš, Milan; Pavešić, Slavko; Škarić, Ivo; Težak, Stjepan. Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku. – Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. – 743 s.

Babić/Finka/Moguš 2000: Babić, Stjepan; Finka, Božidar; Moguš, Milan. Hrvatski pravopis. – V., prerađeno izdanje. – Zagreb: Školska knjiga. – 496 s.

Babić/Ham/Moguš 2005: Babić, Stjepan; Ham, Sanda; Moguš, Milan. Hrvatski školski pravopis. – Zagreb: Školska knjiga. – 161 s.

Badurina/Marković/Mićanović 2007: Badurina, Lada; Marković, Ivan; Mićanović, Krešimir. Hrvatski pravopis. – Zagreb: Matica hrvatska. – 662 s.

Brabec 1984: Brabec, Ivan. Sto jezičnih savjeta. – Zagreb: Školske novine. – 186 s.

Cerovac 1958: Cerovac, Mirko. Jezični savjetnik za uredske kadrove: Gramatika, pravopis i stilistika poslovnog jezika. – Zagreb: Birotehnika. – 250 s.

Čedić 2004: Čedić, Ibrahim. Osnovi gramatike bosanskog jezika. Priručnik za osnovne škole. – Sarajevo: Bosna leksika. – 249 s.

Čirgić/Pranjковић/Silić 2010: Čirgić, Adnan; Pranjковић, Ivo; Silić, Josip. Gramatika crnogorskog jezika. – Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke. – 358.

Ćupić/Fekete/Terzić 2002: Ćupić, Drago; Fekete, Egon; Terzić, Bogdan. Slovo o jeziku: jezički poučnik. Knj. 2. – Beograd: Partenon. – 258 s.

Dešić 2002: Dešić, Milorad. Pravopis srpskog jezika: priručnik za škole. – Zemun: Nijansa. – 236 s.

Dulčić 1997: Dulčić, Mihovil (priređivač). Govorimo hrvatski: Jezični savjeti. – Zagreb: Hrvatski radio. – 512 s.

Fekete 2002: Fekete, Egon. Jezičke nedoumice. – Beograd: Apostrof. – 182 s.

Fekete 2005: Fekete, Egon. Jezičke doumice: novije i starije. – Beograd: Beogradska knjiga. – 300 s.

Fekete 2008: Fekete, Egon. Jezičke doumice: Knj. 2. – Beograd: Beogradska knjiga. – 150 s.

Halilović 1996: Halilović, Senahid. Gnjezdo lijepih riječi: pravilno – nepravilno u bosanskome jeziku. – Sarajevo: Baština etc. – 121 s.

Halilović 1996: Halilović, Senahid. Pravopis bosanskoga jezika. – Sarajevo: Preporod. – 626 s.

Halilović 1999: Halilović, Senahid. Pravopis bosanskoga jezika: priručnik za škole. – Sarajevo: Dom štampe. – 211 s.

Halilović/Palić/Šehović 2010: Halilović, Senahid; Palić, Ismail, Šehović Amela. Rječnik bosanskoga jezika. – Sarajevo: Filozofski fakultet. – 1.566 s.

Ham 2002: Ham, Sanda. Školska gramatika hrvatskoga jezika. – Zagreb: Školska knjiga. – 168 s.

Hrvatska gramatika 1995: Zečević, Vesna; Peti, Mirko; Pavešić, Slavko; Malić, Dragica; Lončanić, Mijo; Barić, Eugenija; Znika, Marija. Hrvatska gramatika. – Zagreb: Školska knjiga. – 684 s.

Hrvatski encikl. rječnik 2002: Hrvatski enciklopedijski rječnik. – Zagreb: Novi Liber. – 1583 s.

Hudaček/Mihaljević/Vukojević 1999: Hudaček, Lana; Mihaljević, Milica; Vukojević, Luka (izvršno uredništvo). Hrvatski jezični savjetnik. – Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. – 1660 s. Autori: Žagar, Mateo; Hudaček, Lana; Koharović, Nebojša; Lončarić, Mijo; Lukenda, Marko; Mamić, Mile; Mihaljević, Milica; Vukojević, Luka; Zečević, Vesna; Šarić, Ljiljana; Švačko, Vanja; Barić, Eugenija.

Isaković 1993: Isaković, Alija. Rječnik karakteristične leksike u bosanskome jeziku. – Wuppertal: Bambi. – 497 s.

Jahić 1999: Jahić, Dževad. Školski rječnik bosanskog jezika. – Sarajevo: Ljiljan. – 557 s.

Jahić 2010–: Jahić, Dževad. Rječnik bosanskog jezika. – Sarajevo: Bonjačka asocijacija 33. – Tom 1–.

Jahić/Halilović/Palić 2000: Jahić, Dževad. Gramatika bosanskoga jezika. – Zenica: Dom štampe. – 476 s.

Jojić 2003: Jojić Ljiljana. Pravopisni priručnik. – Zagreb: Liber. – 162 s.

Klajn 1980: Klajn, Ivan. Jezik oko nas. – Beograd: Nolit. – 401 s.

Klajn 1998a: Klajn, Ivan. Ispeci pa reci. – Beograd – Novi Sad: CPL – Prometej. – 164 s.

Klajn 1998b: Klajn, Ivan. Kako se kaže: Rečnik jezičkih nedoumica. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod. – 148 s.

Klajn 2002: Klajn, Ivan. Rečnik jezičkih nedoumica. – Beograd: Čigoja štampa. – 207 s.

Klajn 2005: Klajn, Ivan. Gramatika srpskog jezika. – Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. – 263 s.

Klikovac 2002: Klikovac, Duška. Gramatika srpskog jezika za osnovnu školu. – Beograd: Srpska školska knjiga. – 224 s.

Lončarić/Bičanić 20002: Lončanić, Mijo; Bičanić, Ante. Priručnik za pravilno pisanje. – Zagreb: Profil international. – 155 s.

Mamić 19972: Mamić, Mile. Jezični savjeti. Zadar: Vlastita naklada. – 229 s.

Mandić 1998: Mandić, Vlado; Mandić, Vlado. Kako javno razgovarati hrvatski. – Pula C.A.S.H. – 244 s.

Maretić 1924: Maretić, Tomo. Hrvatski ili srpski jezični savjetnik: za sve one, koji žele dobro govoriti ili pisati književnim našim jezikom. Dopuna Broz-Ivekovićevu Rječniku hrvatskoga jezika – Znanstvena djela za opću naobrazbu. – Zagreb: JAZU. – 207 s.

Matković 2005: Matković, Maja. Ah, taj hrvatski!: Jezični savjetnik za svakoga. – Zagreb: Večernji list. – 111 s.

Matković 2006: Matković, Maja. Jezični savjetnik: Iz prakse u praksu. – Zagreb: Škorpion. – 264 s.

Moskovljević 2000: Moskovljević, Miloš. Rečnik savremenog srpskog književnog jezika s jezičkim savetnikom. – Beograd: Guliverova galaksija. – 875 s.

Moskovljević 2000: Moskovljević, Miloš. Rečnik savremenog srpskog književnog jezika s jezičkim savetnikom. – Beograd: Guliverova galaksija. – 875 s.

Nikčević 2001: Nikčević, Vojislav. Gramatika crnogorskog jezika. – Podgorica: Dukljanska akademija nauka i umjetnosti. – 585 s.

Ostojić 1999: Ostojić, Branislav. Kratka pregledna gramatika srpskog jezika. Priručnik za škole. – Zemun: Nijansa. – 193 s.

Pavešić 1971: Pavešić, Stanko. Jezični savjetnik s gramatikom. – Zagreb: Matica hrvatska. – 449 s.

Peco 1969: Peco, Asim. Jezik naš svagdašnji. – Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika. – 147 s.

Pešikan/Jerković/Pižurica 1995: Jerković, Jovan; Pešikan, Mitar; Pižurica, Mato. Pravopis srpskoga jezika. – Novi Sad – Beograd: Matica srpska, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. – 328 s.

Pravopis 1960lat: Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika. – Zagreb – Novi Sad: Matica hrvatska, Matica srpska. – 885 s.

Pravopis 1960lćir: Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika: Sa pravopisnim rečnikom. – Novi Sad – Zagreb: Matica srpska, Matica hrvatska. – 831 s.

Pravopis crnogorskoga jezika 2010: Pravopis crnogorskoga jezika. – Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke. – 406.

Pravopis srpskoga jezika 2011²: Pravopis srpskoga jezika / Redakcija Matić Pižurica (gl. urednik), Milorad Dešić, Branislav Ostojić, Živojin Stanojčić. – Novi Sad: Matica srpska. – 507.

Predić 1951: Predić, Svetislav. Veština pisanja. – Beograd: Novo pokolenje. – 110 s.

Protuđer 20044: Protuđer, Ilija. Pravilno govorim hrvatski 4: Praktični jezični savjetnik. – Split: Naklada Protuđer. – 270 s.

Raguž 1997: Raguž, Dragutin. Praktična hrvatska gramatika. – Zagreb: Medicinska naklada. – 466 s.

Rečnik MS 2007: Rečnik srpskoga jezika / Redigovao i uredio Miroslav Nikolić. – Novi Sad: Matica srpska. – 1561 s.

Rečnik MS/MH 1969: Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika. Knj. I–VI. – Novi Sad – Zagreb: Matica srpska, Matica hrvatska. – 1038 s.

Rečnik SANU 1959/1–: Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika: Knj. 1: A– Bogoljub. – Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik. – 694 s.

Rječnik bosanskog jezika 2007: Čedić, Ibrahim; Kršo, Aida; Kadić, Safet; Hajdarević, Hadžem; Valjevac, Naila. Rječnik bosanskog jezika: Urednik Ibrahim Čedić. – Sarajevo: Institut za jezik. – 1313 s.

Samardžija 1993: Samardžija, Marko. Jezični purizam u NDH. Savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik. – Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. – 150 s.

Silić/Pranjeković 2005: Silić, Josip; Pranjeković, Ivo. Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta. – Zagreb: Školska knjiga. – 422 s.

Simić 1998: Simić, Radoje. Pravopisni priručnik srpskoga književnog jezika. – Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika. – 256 s.

Simić 2002a: Simić, Radoje. Srpska gramatika 1: Uvod, fonologija, morfologija. – Beograd – Nikšić: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Jasen. – 212 s.

Simić 2002b: Simić, Radoje. Srpska gramatika 2: Sintaksa. – Beograd – Nikšić: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Jasen. – 218 s.

Simić 2003: Simić, Radoje. Srpski pravopis. – Nikšić: Jasen. – 348 s.

Simić/Jovanović 2007: Simić, Radoje; Jovanović, Jelena. Mala srpska gramatika: Ekavsko izdanje. – Beograd: Jasen. – 295 s.

Stanić/Moračić 1981: Stanić, Milija; Moračić, Damijan. Jezičko-pravopisni savetnik. – Beograd: Rad. – 441 s.

Stanojčić 2010: Stanojčić, Živojin. Gramatika srpskog književnog jezika. – Beograd: Kreativni centar. – 418.

Stanojčić/Popović 2002⁸: Stanojčić, Živojin; Popović, Ljubomir. Gramatika srpskoga jezika: Udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole. – Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Zavod za izdavanje udžbenika. – 413 s.

Stevanović 1970²: Stevanović, Mihailo. Savremeni srpskohrvatski jezik (Gramatički sistemi i književnojezička norma): I - Uvod, Fonetika, Morfologija. – Beograd: Naučna knjiga. – 653 s.

Stijović 2009: Stijović Stijović, Rada. Srpski jezik: Norma i praksa. – Beograd: Čigoja. – 203 s.

Šipka 1975: Šipka, Milan. Jezički savjetnik. – Sarajevo: Svjetlost. – 391 s.

Šipka 1981: Šipka, Milan. Zanimljiva gramatika. – Zagreb: Školska knjiga. – 155 s.

Šipka 1998: Šipka, Milan. Zašto se kaže? – Beograd – Novi Sad: Centar za primenjenu lingvistiku – Prometej. – 289 s.

Šipka 1998⁶: Šipka, Milan. Priče o rečima. – Novi Sad: Prometej. – 307 s.

Šipka 1999²: Šipka, Milan. Zanimljiva gramatika. – Beograd – Novi Sad: CPL, Prometej. – 312 s.

Šonje 2000: Šonje, Jure. Rječnik hrvatskoga jezika / Glavni urednik Jure Šonje. – Zagreb: Školska knjiga, Leksikografski zavod Miroslava Krlež. – 1450 s.

Telebak 2001: Telebak, Miodrag. Pravogovor: Usta nisu štamparija. – Zagreb: Školska knjiga. – 167 s.

Težak/Babić 1994¹⁰: Težak, Stjepko; Babić, Stjepan. Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje. – Zagreb: Školska knjiga. – 296 s.

Vajzović/Zvrko 1994: Vajzović, Hanka; Zvrko, Husein. Gramatika bosanskog jezika: I.–IV. razred gimnazije. – Sarajevo: Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture. – 160.

Vidović 1983: Vidović, Radovan. Jezični savjeti. – Split: Logos. – 91 s.

Zoričić 1998: Zoričić, Ivan. Hrvatski u praksi. Pula: Žakan Juri. – 482 s.

Акуленко и др. 1969: Акуленко В. В.; и др. Англо-русский и русско-

ГАН 1960а: Грамматика русского языка. Том II–IIII. Т. III: Синтаксис – часть вторая / Ред. коллегия Виноградов В. В., Истрина Е. С., Бархударов С. Г. – Москва: Изд-во АН СССР, 1960. – 440 с. английский словарь „ложных друзей переводчика“. – Москва: Советская энциклопедия, 1969. – 384 с.

ГАН 1960б: Грамматика русского языка. Том II–IIII. Т. III: Синтаксис – часть первая / Ред. коллегия Виноградов В. В., Истрина Е. С., Бархударов С. Г. – Москва: Изд-во АН СССР, 1960. – 702 с.

Иванова 1976: Иванова В. Ф. Современный русский язык: Графика и орфография. – Москва: Просвещение. – 288 с.

Лаппо-www: Лаппо, Г. М. Топонимические размышления геоурбаниста. Ин: <http://geo.1сентябрь.ру/2004/24/11.хтм>. Состояние 15. 1. 2012.

Правила 1956: Правила русской орфографии и пунктуации. – Москва: Академией наук СССР, Министерство высшего образования СССР, Министерство просвещения РСФСР.

Розенталь 1970: Розенталь Д. Э. Вопросы русского правописания. — Москва: Изд-во Московского ун-та. — 224.

Розенталь 1984: Розенталь Д. Э. Справочник по пунктуации. Для работников печати. — Москва: Книга. — 272 с.

Словарь в 20-ти томах 1991²: Словарь современного русского литературного языка в 20 томах / Гл. редактор второго изд. Горбачевич К. С. Москва: Руеский язык. — Т. II: 1991.

Андреј Фурсов*

Московски хуманитарни универзитет
Москва

ТРАНСНАЦИОНАЛЕ ПРОТИВ НАЦИОНАЛНИХ ДРЖАВА:

Значај лекције Југославија и Срби за савремени свет у контексту политичке економије позног капитализма

I

На планети су у току глобалне промене, чији је први отворен чин била совјетска перестројка, која је уништила СССР — једину (гео)политичку брану на путу северноатлантских и других грабљиваца. Глобална перестројка није само прерасподела друштвеног производа и својине у корист светских врхова на рачун средњих, радничких и нижих слојева у свету. То је покушај тотално новог кодирања основних начела цивилизације у оном њеном облику у коме она постоји барем последња два миленијума. Реч је о планетарној унификацији начина управљања, привреде и, може бити, најважнијег — свести и понашања. У том циљу је унификаторима у глобалним размерама потребно да избришу државне, националне, расне и религиозне разлике, а пошто светске религије имају моноистички карактер (реч је пре свега о хришћанству и исламу), оне се морају уклонити, рецимо, путем међусобног хушкања, и морају бити замењене комбинацијом пантеизма, екологизма и кабале у овом или оном паковању, рецимо неопаганском, неомагијском (видети филмове о Харију Потеру — комплекс мемов, који у колективну предсвест, подсвест или напосто

* Академик Андреј Иљич Фурсов, историчар, Центар руских истраживања Московског хуманитарног универзитета (Центр русских исследований Московского Гуманитарного Университета), академик Међународне академије наука (International Academy of Sciences) у Инзбруку, Аустрија